

SUMMARY

Nykyforov Andrii. Decorative art of Ukraine of the XIX – the beginning of the XX century: types, criteria, estimations.

The origins and peculiarities of the development of national decorative art in historical retrospect were considered in the present article which allowed to analyze the basis on which the arts and crafts education of Ukraine of the studied period was developed.

This aim of the study led to the choice of a set of mutually agreed methods.

Thus, the methodological basis of the study are the laws and categories of scientific knowledge, the relationship and interdependence of phenomena, historicism, systems approach, the connection of historical and logical, the interaction of national and universal.

At the same time, in order to identify and characterize the factors that promoted the organization of arts and crafts education institutions in Ukraine during this period, the methods of theoretical analysis of scientific literature, synthesis, comparison, systematization and generalization of the information was involved.

In the process of study the factors of formation of traditional decorative art are revealed and characterized, the criteria of compositional laws of creation of art products are determined, which include: general artistic laws and also compositional laws operating locally in separate kinds of decorative art.

It has been found that the laws that apply in many arts are called the main ones, namely: the laws of tradition, integrity, tectonics, scale, proportionality, contrast and nuance. The main criteria of artistic evaluation of decorative art works are outlined by:

- *compositional construction;*
- *ornamental motifs;*
- *execution techniques;*
- *color combinations;*
- *materials of execution;*
- *product size.*

It is stated that due to the active work of professional artists, masters-mentors, historians, art critics, philanthropists, prominent figures of art, culture, science and education, activists of “zemstvo” institutions, the development of art education in Ukraine in the XIX – early XX centuries was accompanied by expansion of institutions that provided special arts and crafts education in various fields of decorative arts.

Key words: *decorative art of Ukraine, types of arts and crafts, factors of organization of arts and crafts education institutions, criteria of artistic evaluation of decorative products.*

УДК 37.013.42:159.923

Павло Смоляк

Національний університет біоресурсів

і природокористування України

ORCID ID 0000-0003-0016-5561

DOI 10.24139/2312-5993/2020.09/414-424

ЕВОЛЮЦІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ІДЕЙ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ НАВИЧОК ОСОБИСТОСТІ

Мета статті полягає у виокремленні й обґрунтуванні етапів еволюції педагогічної думки щодо формування соціальних навичок особистості. Для цього застосовано такі методи наукового дослідження, як історико-генетичний, аналіз, синтез, узагальнення, абстрагування. Виділено сім етапів еволюції поглядів на

формування соціальних навичок особистості, зокрема доцивілізаційний період родоплемінного ладу, Стародавній Схід, Античність, Середньовіччя, Відродження, Реформація, Новий і Новітній Час, Сьогодення. У межах означених етапів фіксують особливі інтерпретації і шляхи формування соціальних навичок особистості в ту чи іншу епоху.

Ключові слова: *виховання, соціальні навички, еволюція педагогічної думки, доцивілізаційний період родоплемінного ладу, Стародавній Схід, Античність, Середньовіччя, Відродження, Реформація, Новий і Новітній час.*

Постановка проблеми. Формування соціальних навичок людини, як біо-соціо-культурної істоти, цікавили людство ще в епоху егалітарного, нестратифікованого суспільства. Люди, на зорі своєї появи, були змушені кооперувати зусилля для того, щоб виживати і протистояти світу дикої природи та при звичаюватись до тих чи інших погодно-кліматичних, часто несприятливих умов. Вже тоді в родах, племенах старші члени спільноти методом прикладу передавали підростаючому поколінню відповідний досвід, виробляли в дітей та молоді навички співжиття, побудови стосунків, обміну інформацією, взаємовиручки й підтримки одне одного, навчали корисним знанням щодо збереження здоров'я, дотримання звичаїв, правил поведінки, побудови статевих взаємин та інше. На різних етапах розвитку людської цивілізації можемо спостерігати певні особливості у змісті і шляхах формування соціальних навичок дітей та молоді, що обумовлено духовно-культурними, політичними, соціально-економічними факторами.

Аналіз актуальних досліджень. В останні роки опубліковано низку досліджень, присвячених формуванню соціальних (м'яких) навичок особистості, а саме: О. Гура «Особливості розвитку м'яких навичок студентів ІТ-спеціальностей засобами навчальних Scrum проєктів» (Гура, 2015, с. 8-15); К. Коваль «Розвиток soft skills студента – один із важливих чинників працевлаштування» (Коваль, 2015, с. 162-167); І. Ткачук, Н. Сосновиченко «Розвиток «soft skills» у студентів коледжів» (Ткачук та Сосновиченко, 2019); О. Глазунова, Т. Волошина, В. Корольчук «Розвиток «soft skills» у майбутніх фахівців з інформаційних технологій: методи, засоби, індикатори оцінювання» (Глазунова та ін., 2019, с. 93-106); Н. Хмиця, К. Мартинюк «Soft Skills як основа професіограми фахівця» (Хмиця та Мартинюк, 2019); О. Бутилина, Н. Радченко «Розвиток Soft skills як чинник підвищення ефективності діяльності соціальних працівників» (Бутилина та Радченко, 2020, с. 53-60); О. Кравець «Розвиток м'яких навичок засобами іноземної мови за професійним спрямуванням» (Кравець, 2020, с. 241-245) та інші. Проте питання щодо еволюції поглядів на формування соціальних навичок особистості в науковій літературі недостатньо висвітлені.

Мета статті – виокремити й обґрунтувати етапи еволюції педагогічної думки щодо формування соціальних навичок особистості.

Методи дослідження – аналіз, синтез, історико-генетичний, узагальнення, абстрагування.

Виклад основного матеріалу. У період *родоплемінного ладу* молодому поколінню, поряд із трудовими навичками, передавалися прийняті в первісному суспільстві способи поведінки, релігійні уявлення (анімізм, тотемізм, фетишизм, магія), традиції, звичаї, обряди, дотримання яких забезпечувало соціальну адаптацію, повніше входження в соціальні стосунки.

З виникненням цивілізацій Стародавнього Сходу в Месопотамії та на берегах річки Ніл, у Єгипті, значну роль у формуванні соціальних навичок, окрім родини, починають відігравати такі важливі соціальні інститути, як держава та храми. При них створюються будинки табличок (еддуби), де тогочасну молодь навчали грамоті і письму, іншими словами навичкам письмової, ділової комунікації.

У державах Стародавнього Сходу людська індивідуальність нівелювалась, у той самий час, особистість зливалася з певною спільнотою, сім'єю, кастою, стратою, була їх невіддільною, органічною частиною. Для успішного входження у відповідні спільноти підростаючому члену первісного суспільства було необхідно розвивати відповідні навички співжиття із собі подібними. Значну роль, на той час, у передачі знань, на яких засновувалися соціальні навички, відіграла поява писемності. У формуванні соціальних навичок поведінки в цей час важливу роль відіграють перші кодекси законів, зокрема Кодекс вавилонського царя Хаммурапі.

У Стародавньому Єгипті формування соціальних навичок було важливим завданням підготовки людини до життя і праці й передбачало вироблення такої корисної м'якої навички, як моральна відповідальність. Зокрема, вважалося, що: «Краще зважати на людинолюбство, ніж на золото у своїй скрині; краще їсти сухий хліб і радіти серцем, ніж бути багатим і пізнати смуток» (Зайченко, 2010, с. 71-76). Цілком характерною для формування соціальних навичок дітей і юнацтва стародавнього Єгипту була мета освіти, а саме: «...формування людини, яка коротко й чітко висловлює свої думки, уміє терпіти негаразди й тримати удари долі» (Шинкарук, 2015, с. 28).

Важливо відмітити, що в Стародавній Індії культивувався диференційований підхід до формування соціальних навичок відповідно до кастового розшарування суспільства. Кожна людина спрямовувалася на розвиток тих якостей, які потрібні були для успішної самореалізації в тій чи іншій касті, зокрема: брахману слід було оволодіти навичками праведного

життя, плекання добродійних помыслив; кшатрію – навичками мужності і сміливістю; шудрі – навичками покірності і слухняності; вайші – навичками терпіння і фізичної праці (Джуринський, 2013, с. 132-135).

У стародавньому Китаї значний вплив на формування в підростаючого покоління соціальних навичок мало Конфуціанство. Так, Конфуцій звертав увагу на здатність до управління і моральні якості особистості.

В античний період змінюються акценти у формуванні м'яких навичок особистості, про що красномовно свідчать педагогічні ідеї поеми «Іліада» й «Одіссея» (Гомер), де зазначається, що кожна людина має прагнути того, аби в доблесті перевершити батька. Готуючи дітей і юнаків до життя і праці, у гомерівській Греції зверталась увага на розвиток навичок конкурентної боротьби, досягнення успіху, слави й визнання. У філософсько-педагогічних ученнях мудреців того часу акцентується на важливості формування таких навичок, як: добродійність, патріотизм, чесність, постійне навчання і пошук істини (Сократ); математичні навички (Піфагор); навички логічного мислення (Геракліт); навички відповідальності (Демокрит), моральні навички людей важливіші за закон (Ісократ); урахування здібностей і природи людської душі під час формування соціальних навичок (Платон, Аристотель). Відзначимо, що Римська система виховання приділяла значну увагу формуванню мовних, комунікативних навичок.

У добу Середньовіччя надавалася перевага духовним практикам, неухильному дотриманню принципів, закладених у Святому Письмі. Значна увага приділялася формуванню таких навичок, як покірність, шанування влади і станової ієрархії, мужність, щедрість і, звичайно, навички аскетизму, самообмеження гріховних, тілесних поривань. У середньовічній візантійській традиції поцінювалися розумові навички, які дозволяють пізнати божественну істину (Авва Дорофей); моральні навички (Іоанн Дамаскін, патріарх Фотій, Георгій Пліфон).

На зміну середньовічному аскетизму та забуттю античної спадщини приходить доба Відродження й Реформації, коли реанімуються античні практики формування особистості, виникає прошарок підприємливих людей та конкурентна боротьба на ринку. У цей час на зміну аскетизму прийшла ідеологія гуманізму, що протиставив теології науку, покликавши до життя відроджені античні ідеали сильної духом, життєрадісної людини, яка не цурається своєї природи, тому значна увага приділяється фізичному розвитку, формуванню навичок здорового способу життя, розумових навичок та навичок моральності й добродійності.

Рух Реформації поклав початок новій течії у Християнстві, у результаті чого змінилося ставлення до формування навичок успіху та мотивів високих досягнень. Тепер багатство, слава, визнання, досягнення влади вже не сприймаються як щось гріховне, а заохочуються і свідчать про підтримку підприємницьких ініціатив людини вищими силами (Вебер, 2018).

У добу Нового часу Френсіс Бекон акцентував на важливості досвіду, отриманого за допомогою органів чуття при формуванні будь-яких, у тому числі соціальних навичок. Мислитель зазначав, що для особистісного розвитку й накопичення знань важливо послуговуватися методом наукового освоєння дійсності, яким він вважав метод індукції. Джон Локк наголошував, що погляди формуються за допомогою органів чуття. Отримані людиною знання й навички мають бути корисними, виховувати потрібно не вченого, а ділову людину (джентльмена) з хорошими, аристократичними манерами поведінки (Васюк та Сопівник, 2016, с. 161-173).

В епоху пізнього Нового часу досягнув свого розвитку рух Просвітництва. Чільний представник руху Просвітництва Ф. Вольтер вважав, що соціально-корисні навички закладаються вихованням і прикладами керівництва країни (монархічний абсолютизм – поганий приклад). Ж. Руссо у творі «Еміль, або про виховання» розкрив сутність природного, вільного виховання, при цьому зауважував на необхідності враховувати природні, вікові та індивідуальні особливості розвитку дитини. На його думку, навички в підростаючої особистості формуються в результаті накопичення відповідного досвіду поведінки, який набувається шляхом вільної самореалізації вихованця (Руссо, 1981). Автор праці «Еміль, або про виховання» пропонував відмовитися від методів покарання й авторитарної педагогіки і частіше вдаватися до методу природних наслідків (вихованець має усвідомити наслідки своїх учинків). На думку Руссо, кожну людину треба виховувати не як чиновника, солдата, суддю чи вченого, а насамперед як особистість, яка має бути готовою до активної суспільної діяльності (Васюк та Сопівник, 2016, с. 173-229).

На освітні практики того часу вплинули ідеї німецької класичної філософії. Важливими соціальними навичками, з точки зору І. Канта, були ті, які відповідали вимогам категоричного імперативу – «чини так, щоб максима твоєї поведінки могла стати загальним правилом». Кант вважав, що в підростаючої особистості треба формувати навички моральної поведінки та навички, що дозволяють користуватись своєю свободою – моральна відповідальність (Губерський, с. 311-321). Інші представники німецької класичної філософії наголошували на необхідності формування навичок

громадської активності, яка має реалізуватись в утвердженні національної культури (Й. Фіхте); формування соціальних навичок у національній системі виховання дозволить уникнути конфлікту поколінь і забезпечить спадкоємність досвіду (Ф. Шлейрмахер); важливими є навички, які визначають духовність людської істоти (Гегель). Німецький педагог Адольф Дістервег вважав, що в людини треба розвивати ті соціальні навички, які відповідають її здібностям.

З позиції морального й соціального нігілізму у формуванні навичок підростаючої особистості виходили філософи-волютаристи та ірраціоналісти (Сьорен К'єркегор, Артур Шопенгауер, Фрідріх Ніцше), які наголошували на відмові від соціальних і моральних цінностей та звертали увагу на необхідності прищеплення людині навичок постійної боротьби й перманентного самовдосконалення.

Відомо, що на початку ХХ століття виникали «нові школи» – приватні заклади, створені для еліти, де здійснювали підготовку політичних діячів та керівників для промисловості. Ці школи, окрім формування професійних навичок, забезпечували формування м'яких навичок (робота в команді, знання людської психології, управління людьми, ресурсами). Значна увага приділялася моральному вихованню, розвитку вольових якостей, навичок управління своїми емоціями і бажаннями, навичок самоконтролю і прогнозування майбутнього (Васюк та Сопівник, 2016, с. 269-274).

Американський філософ Дж. Дьюї наголошував на тому, що мета освіти полягає у формуванні навичок пристосовування до умов життя, а навички – це інструменти, які допомагають людині жити і працювати, досягати успіху в будь-якій діяльності, насамперед утилітарній. У контексті нашого дослідження, доцільним під час формування соціальних навичок можуть бути різні соціальні проекти. Автором методу проектів є американський психолог Уільм Хед Кілпатрік.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Установлено, що проблема формування соціальних навичок особистості була актуальною ще на зорі появи людства. У доцивілізаційний період родоплемінного ладу старші члени спільноти передавали підростаючому поколінню відповідний досвід, виробляли в дітей та молоді навички співжиття. Даний етап тривав до появи перших державних утворень, які виникли в басейнах великих річок (Ніл, Тигр і Євфрат, Янцзи і Хуанхе, Інд) на межі IV-III тис., де значну роль у формуванні соціальних навичок, окрім родини, починають відігравати такі важливі соціальні інститути, як держава та храми. При них створюються будинки табличок. Там готували управлінців, писарів, які не тільки володіли

грамотою, а й розуміли професійну мову жерців, ремісників, пастухів. Значну роль, на той час, у передачі знань, на яких засновувалися соціальні навички, відіграла поява писемності, що дозволило акумулювати значний обсяг інформації про соціальні відносини, історію, кодифікувати право, що суттєво вплинуло на формування соціальних навичок (Кодекс Хаммурапі). У цей час відбулося соціальне розшарування, тому соціальні навички формувалися з урахуванням приналежності до каст, старти чи соціальної групи. У добу цивілізацій Стародавнього Сходу на зміст формування соціальних навичок підростаючого покоління впливали релігійні вірування й культу (Індуїзм, Буддизм, Кунфуціанство), виникнення писемності. Метою формування соціальних навичок було підготувати до життя і праці людину, яка чітко й коротко висловлює свої думки, уміє терпіти негаразди, тримати удари долі та покірно працювати на державу.

У добу Античності, рубіж II-I тис. до н.е. – V ст. н.е., кожна людина має прагнути того, аби в доблесті перевершити батька (Гомерівська Греція), розвинути ораторські навички, знати грецьку міфологію, історію свого народу, подвиги предків. Значна увага приділялася формуванню навичок добродійності, відповідальності, політичної боротьби, здорового способу життя (Стародавній Рим).

У добу Середньовіччя (V-XV ст.) на зміст, форми й засоби формування соціальних навичок підростаючої особистості вплинула християнська традиція, у межах якої важлива роль відводилася вихованню духовних якостей людини, формуванню моральних навичок, навичок віри в Бога та дотримання Законів Божих, шанування влади і станової ієрархії, мужності, щедрості, і, звичайно, навички аскетизму, самообмеження гріховних, тілесних поривань.

На зміну середньовічному аскетизму та забуттю античної спадщини приходить доба Відродження і Реформації, коли реанімуються античні практики формування особистості, зароджуються капіталістичні способи виробництва, розвивається торгівля, виникає прошарок підприємливих людей. У формуванні соціальних навичок засуджувалися догматичні методи схоластичної педагогіки, зверталась увага на плекання розуміння, розвиток мислення. Тепер багатство, слава, успіх, визнання, досягнення влади вже не сприймаються як щось гріховне, а заохочуються і свідчать про підтримку підприємницьких ініціатив людини вищими силами (Протестантизм). Звертається увага на досягнення й утримання влади над людьми за допомогою принципу «мета виправдовує засоби» (Н. Макіавеллі).

У добу Нового часу XVII-XIX ст. накопичуються нові знання про людину і світ, відбувся коперніканський переворот, виникла педагогіка як наука. Серед

ідей формування соціальних навичок превалюють сенсуалістичні (Ф. Бекон, В. Ратке, Я. Коменський) раціоналістичні (Р. Декарт) концепції з опорою на методи наукового пошуку (індукція, дедукція), вважається, що краще формувати не вченого, а ділову людину (джентльмена) з хорошими, аристократичними манерами поведінки (Дж. Локк). Утвердження класу підприємливих людей, нової буржуазії, детермінували зміну підходів до формування соціальних навичок особистості. Рух Просвітництва (Й. Базедов, Й. Кампе, Ф. Фенелон, К. Гельвецій, Вольтер, Ж-Ж. Руссо) базують виховання соціальних навичок на ідеях природного права, соціального договору, філантропізму та едукаціонізму, свободи, рівності, братерства. У формуванні навичок велика роль відводиться: елементарним знанням, трудовій діяльності (Й. Песталоцці); дотриманню принципів природовідповідності, культуровідповідності й самодіяльності (А. Дістервег); опорі на позитивні знання і соціологію (О. Конт, Г. Спенсер); вольові здатності і моральний нігілізм (А. Шопенгауер, Ф. Ніцше).

Розвиток індустрії, ринкових відносин у Новітній час кін. XIX-XXI ст. зумовили пошуки ученими педагогами нових шляхів, підходів, концепцій у формуванні навичок, у тому числі й соціальних. Утвердилась педагогіка вільного виховання (Еллен Кей, Марія Монтессорі, Генріх Шаррельман), педагогіка дії (Вільгельм-Август Лай) і трудової школи (Георг Кершенштайнер), інструменталізм (Дж. Дьюї), метод проєктів (У. Кілпатрік), Вальдорфська педагогіка (Р. Штайнер) та інші. На початку XX століття виникали «нові школи» – приватні заклади, створені для еліти, де здійснювали підготовку політичних діячів та керівників для промисловості.

Сьогодні, в умовах інформаційного суспільства знань, цифровізації усіх сфер життя, розвитку штучного інтелекту у вимогах до фахівця значна увага приділяється формуванню соціальних, м'яких навичок (soft skills) успіху із застосуванням аксіологічного, системного, антропологічного, акмеологічного, синергетичного, студентоцентрованого підходів, різних технологій (Scrum-проєктів, інтерактивних, контекстного навчання, особистісно-орієнтованих, ігрових, SMART-технологій).

ЛІТЕРАТУРА

- Бутилина, О. В., Радченко, Н. Р. (2020). Розвиток soft skills як чинник підвищення ефективності діяльності соціальних працівників. *«SOCIOПРОСТІР: міждисциплінарний електронний збірник наукових праць з соціології та соціальної роботи»*, 9, 53-60 (Butilina, O. V., Radchenko, N. R. (2020). Development of soft skills as a factor in improving the efficiency of social workers. *«SOCIOSPACE: interdisciplinary electronic collection of scientific papers on sociology and social work»*, 9, 53-60).

- Глазунова, О. Г., Волошина, Т. В., Корольчук, В. І. (2019). Розвиток «soft skills» у майбутніх фахівців з інформаційних технологій: методи, засоби, індикатори оцінювання. *Open educational e-environment of modern University, special edition*, 93-106. Режим доступу: <http://openedu.kubg.edu.ua/journal/index.php/openedu/article/download/256/pdf> (Hlazunova, O. H., Voloshina, T. V., Korolchuk, V. I. (2019). Development of «soft skills» in future information technology professionals: methods, tools, evaluation indicators. *Open educational e-environment of modern University, special edition*, 93-106. Retrieved from: <http://openedu.kubg.edu.ua/journal/index.php/openedu/article/download/256/pdf>).
- Гура, О. О. (2019). Особливості розвитку м'яких навичок студентів іт-спеціальностей засобами навчальних Scrum проєктів. *Journal «Science Rise: Pedagogical Education»*, 4 (31), 8-15. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/texcped_2019_4_4. (Hura, O. O. (2019). Features of development of soft skills of students of IT specialties by means of educational Scrum projects. *Journal «Science Rise: Pedagogical Education»*, 4 (31), 8-15. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/texcped_2019_4_4).
- Коваль, К. О. (2015). Розвиток «soft skills» у студентів – один з важливих чинників працевлаштування. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*, 2, 162-167 (Koval, K. O. (2015). The development of «soft skills» in students is one of the important factors of employment. *Bulletin of Vinnytsia Polytechnic Institute*, 2, 162-167).
- Кравець, О. (2020). Розвиток м'яких навичок засобами іноземної мови за професійним спрямуванням. *Актуальні питання гуманітарних наук*, Вип 29, Том 2, 241-245 (Kravets, O. (2020). Development of soft skills by means of a foreign language in a professional direction. *Current issues of the humanities*, Issue 29, Vol. 2, 241-245).
- Ткачук, І., Сосновенко, Н. (2019). Розвиток «soft skills» у студентів коледжів. Режим доступу: https://lib.iitta.gov.ua/717748/1/Tkachuk_Sosnovenko_soft%20skills_2019_16-18.pdf (Tkachuk, I., Sosnovenko, N. (2019). *Development of «soft skills» in college students*. Retrieved from: https://lib.iitta.gov.ua/717748/1/Tkachuk_Sosnovenko_soft%20skills_2019_16-18.pdf).
- Хмиця, Н., Мартинюк, К. (2019). *Soft Skills як основа професіограми фахівця*. Режим доступу: https://www.researchgate.net/publication/335830515_Soft_Skills_ak_osnova_profesioqrami_fahivca (Khmytsia, N., Martyniuk, K. (2019). *Soft Skills as the basis of the professional profile of a specialist*. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/335830515_Soft_Skills_ak_osnova_profesioqrami_fahivca).
- Зайченко, І. В. (2010). Історія педагогіки. У двох книгах. Книга І. *Історія зарубіжної педагогіки. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів*. К. Видавничий дім «Слово» (Zaichenko, I. V. (2010). *History of pedagogy. In two books. Book I. History of foreign pedagogy. A textbook for students of higher educational institutions*. К.: Publishing House «Word»).
- Шинкарук, В. Д., Сопівник, Р. В., Сопівник, І. В. (2015). *Теорія та історія соціального виховання в зарубіжних країнах*. Київ, УП «Компринт» (Shynkaruk, V. D., Sopivnik, R. V., Sopivnik, I. V. (2015). *Theory and history of social education in foreign countries*. Kyiv, UE «Comprint»).
- Джуринський, А. Н. (2013). *Історія педагогіки і образования: учебник для бакалавров*. М.: Издательство Юрайт (Dzhurynskiy, A. N. (2013). *History of pedagogy and education: a textbook for bachelors*. М.: Yurayt).

- Вебер, М. (2018). *Протестантська етика і дух капіталізму*. К.: «Наш формат» (Weber, M. (2018). *Protestant ethics and the spirit of capitalism*. К.: «Our format»).
- Теорія та історія соціального виховання: хрестоматія* (2016). Київ, ТОВ «ЦП Компрінт» (*Theory and history of social education: a textbook* (2016). Kyiv, LLC «CP Comprint»).
- Руссо, Ж.-Ж. (1981). *Педагогические сочинения в 2 т. Т. 1*. М.: Педагогика (Rousseau, J.-J. (1981). *Pedagogical compositions in 2 vols. Vol. 1*. М.: Pedagogy).
- Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення)* (2012). Київ: Знання (*Philosophy: a textbook (from the origins to the present)* (2012). Kyiv: Knowledge).

РЕЗЮМЕ

Смоляк Павло. Еволюція педагогічних ідей формування соціальних навичок особистості.

Цель статьи заключается в выделении и обосновании этапов эволюции педагогической мысли по формированию социальных навыков личности. С этой целью применены следующие методы научного исследования: историко-генетический анализ, синтез, обобщение, абстрагирование. Выделены семь этапов эволюции взглядов на формирование социальных навыков личности, в частности доцивилизационный период родоплеменного строя, Древний Восток, Античность, Средневековье, Возрождение, Реформация, Новое и Новейшее Время. В рамках указанных этапов фиксируют особые интерпретации и пути формирования социальных навыков личности в ту или иную эпоху.

Ключевые слова: *воспитание, социальные навыки, эволюция педагогической мысли, доцивилизационный период родоплеменного строя, Древний Восток, Античность, Средневековье, Возрождение, Реформация, Новое и Новейшее Время.*

SUMMARY

Smolyk Pavlo. Evolution of pedagogical ideas of the individual's social skills formation.

The purpose of the article is to identify and substantiate the stages of the evolution of pedagogical thought in the formation of social skills of the individual. For this purpose, the following methods of scientific research have been applied: historical-genetic analysis, synthesis, generalization, abstraction. Seven stages of the evolution of views on the formation of social skills of the individual are identified. In the pre-civilization period of the tribal system, the senior members of the community passed on to the younger generation the appropriate experience, produced the skills of cohabitation among children and youth. At the turn of the IV-III millennium a significant role in the formation of social skills, in addition to the family, begin to play such important institutions as the state and temples. In the era of civilization of the Ancient East, the content of the formation of social skills of the younger generation was influenced by religious beliefs and cults (Hinduism, Buddhism, Confucianism), the emergence of writing. The goal of developing social skills was to prepare a person for life and work who clearly and concisely expresses his thoughts, knows how to endure adversity, take the blows of fate and dutifully work for the state. In the era of Antiquity, every person should strive to surpass his father in valor (Homeric Greece), develop oratorical skills, know Greek mythology, the history of his people, the exploits of his ancestors. Considerable attention was paid to the formation of the skills of charity, responsibility, political struggle, a healthy lifestyle (Ancient Rome). In the Middle Ages, the content, forms and means of forming social skills of the growing personality were influenced by the Christian tradition, within which an important role was assigned to the upbringing of the spiritual qualities of a person, the formation of moral skills, the skills of faith in God and the observance of the Laws of God, reverence for power and the class hierarchy, courage, generosity, and of course, the skills of asceticism, self-restraint of sinful, bodily impulses. In the era of the

Renaissance and the Reformation, the dogmatic methods of scholastic pedagogy were condemned in the formation of social skills, attention was paid to the education of understanding, the development of thinking. In the modern era, among the ideas of forming social skills, sensualistic, rationalistic, concepts based on scientific research methods prevail, it is believed that it is better to form not a scientist, but a business person (gentleman) with good, aristocratic demeanors. Today, in the conditions of the information society of knowledge, digitalization of all spheres of life, the development of artificial intelligence in the requirements for a specialist, considerable attention is paid to the formation of social, soft skills.

Key words: *education, social skills, evolution of pedagogical thought, pre-civilization period of the tribal system, Ancient East, Antiquity, Middle Ages, Renaissance, Reformation, New Time.*